

گفت‌وگوی اسلام و مسیحیت

عبدالجواد فلاطوری / مهدی کهندانی

همشهری، ش ۳۸۵۹، ۸۴/۹/۵

چکیده: در این نوشتار تلاش شده است که، در راستای بیان مصداق گفت‌وگوی تمدن‌ها، مطالبی در سه بخش در جهت همزیستی مسالمت‌آمیز مسلمانان و مسیحیان طرح شود. نویسنده در ابتدا به استناد به آموزه‌های اسلامی، از یک طرف و به بیانیه شوراها و کلیسا و حضور کارگران مسلمان در کشورهای اروپایی از طرف دیگر، گفت‌وگو و همزیستی مسالمت‌آمیز، بین طرفین را لازم و ضروری دانسته و با یک نوع تساهل ذوقی آیاتی از قرآن کریم را در پنج مقطع نزول آنها، بر این پدیده خالص اجتماعی و عاری از هر گونه مسائل اعتقادی تطبیق داده و در نهایت همزیستی و اتحاد خانوادگی مسلمانان با مسیحیان را نتیجه گرفته است. سپس به موانع این رویکرد اشاره و در آخر به پیشرفت‌های عملی طرفین در حوزه کاملاً جزئی و محدود اشاره نموده است.

سرآغاز و پیشرفت‌ها

گفت‌وگوی مسالمت‌آمیز بین ادیان، تنها در جایی ضروری است که، پیروان ادیان و فرهنگ‌های مختلف از روی اراده یا به اجبار، در یک مکان با هم زندگی می‌کنند.

توصیه اسلام این است^۱ که با مسیحیان و یهودیان با توجه به اینکه در هر سه دین، صحبت از یک خدا است، با بهترین شکل گفت‌وگوهایی انجام شود. در آیه ۱۲۵ سوره نحل، این وضع در جهت تنظیم رابطه مسلمین با اهل کتاب، به یک اصل تبدیل شده است. این اصل

بازتاب اندیشه ۷۰

۳۸

گفت‌وگوی
اسلام و
مسیحیت

۱. عنکبوت، ۲۹: ۴۶

درخواست تغییر دین گروهی را، محال دانسته و به آنها اجازه می‌دهد که این دعوت را بپذیرد یا رد کند. بعد از اینکه این نیاز آشکار شد، آیه ۲۵۶ سوره بقره می‌گوید: «هیچ اجباری در دین نیست، اکنون راه راست از راه غلط به روشنی قابل شناسایی شده است...» این طرز فکر ارتباط عمیق اسلام و مسلمانان با یهودیان و مسیحیان را نشان می‌دهد. در مرحله بعدی آیه ۶۴ سوره آل عمران که می‌فرماید: «بگو ای اهل کتاب به سوی کلمه‌ای که میان ما و شما یکی است بیاید یعنی اینکه غیر از خدا کسی را نپرستیم و هیچ چیز را شریک او قرار ندهیم و اینکه بعضی از ما بعضی دیگر را ارباب خود ندانند مگر خدا را...». موضع اساسی قرآن را، در برابر اهل کتاب به عنوان قانون اجتماعی اعلام می‌کند. و بالاخره در پایان دوره وحی در آیه ۵ سوره مائده به مسلمانان توصیه می‌شود که خود را برای همزیستی متداول و مسالمت‌آمیز با اهل کتاب آماده کنند: «امروز همه چیزهای خوب برای شما حلال شده است. و طعام کسانی که کتاب بر آنها نازل شده برای شما حلال است. همان‌طور که طعام شما برای آنها حلال است و زنان پاکدامن مؤمن و زنان پاکدامن از کسانی که قبل از شما کتاب بر آنها نازل شده است...» این طعام مشترک و ازدواج با یکدیگر اتحاد خانواده‌های بزرگ را بیان می‌کند. و منشأ مدارا در اسلام همین آیه‌هایی است که ذکر شد. و انحراف از این اصل از نظر علی باید معلول اراده فردی، رویدادهای موردی یا حتی منافع سیاسی دانسته شوند نه قرآن که منبع حقیقی اسلام است.

شروع این گفت‌وگو از طرف مسیحیان، خصوصاً با مسلمانان، بعد از جنگ جهانی دوم ضروری دانسته شد. در این خصوص کلیساهای پروتستان و کاتولیک اقداماتی کردند.

مسائل

با مد نظر گرفتن این گذشت‌ها، تفکرات و شیوه‌های رفتاری و توصیه‌ها نباید مانعی در تحقق صلح میان این سه دین جهانی قرار می‌داشت، لکن در عین حال مشکلات و اسبابی وجود دارد که، مانع از تحقق عملی این گفت‌وگو و اتحاد می‌شود. یکی از موانع تردید و شک جامعه اسلامی نسبت به اقدام جدید مسیحیان بعد از جنگ جهانی دوم، که برای مسلمانان غیر منتظره بود، می‌باشد؛ به این معنی که، کلیسا با این تصمیم خواسته است دوره جدیدی از فعالیت‌های تبلیغی خود را شروع کند و از طرف دیگر، مؤسسات کلیسایی هم به واسطه تصمیمات یا فعالیت‌های فردی به این مسئله کمک نکردند و کم نبوده‌اند مسیحیان پرهیزکاری که با هدف ارشاد به مسیحیت، خود را مسئول دانسته‌اند، که کارگران خارجی را، به آیین مسیحیت درآورند. و این موضوع منجر به کشمکش در درون گروه‌های مسلمان در آلمان شده و آنان را به موافق و مخالف ارتباط نزدیک با مسیحیان تقسیم نموده است.

کامیابی‌ها

نسل جدید مسلمانان مقیم آلمان، که بیشتر آنها در اینجا به دنیا آمده و در همین جا تحصیل کرده‌اند، اگر چه در عمل مسلمانان راسخی هستند، اما با این حال در تربیت و الفتشان به آداب و رسوم اینجا به قدری در مقابل گفت‌وگو باز هستند که، غالباً آنها ابتکار عمل برای آن را به عهده می‌گیرند. بیانیه بزرگ‌ترین سازمان‌های ترک تبار (AMGT) که در آن، مسلمانان به رفتار سازنده و گفت‌وگو دعوت گردیده و همزیستی در صلح اجتماعی، هدف مسلمانان قرار داده شده است؛ بهترین پیشرفت مسلمین در این فرآیند می‌باشد. در این بیانیه اختلاف اساسی بین نظام ارزشی اسلام و نظام ارزشی قانون اساسی آلمان، نفی شده است.

اما پیشرفت مثبت از طرف مسیحیان نیز، به همین اندازه خوشحال‌کننده است. فعالیت‌های آکادمی علوم اسلامی که مخصوصاً برای فهم فرهنگی ملت‌ها تأسیس شده، از بهترین مظاهر این پیشرفت است. این مؤسسه با تدوین کتاب درسی مدرسه در مورد اسلام، تاریخ مذهب پروتستان و کاتولیک و... توانسته است که، به زندگی مشترک کودکان آلمانی و خارجی و خانواده‌های آنها کمک کند.

● اشاره

در این نوشتار، سلیقه و احساس خوش‌بینانه شخص نویسنده، بیشتر به عنوان مبنا در نظر گرفته شده است. بی‌آنکه به نظریات علما، دانشمندان، مفسرین و فقهاء اسلامی توجهی شود، مستقیماً وارد آیات قرآن کریم شده و مطالبی را از این آیات در جهت اثبات هدف احساسی خودش، از جانب اسلام و مسلمین ارائه داده است. و از طرف مسیحیان، فقط به بیانیه مختصر شورای واتیکان تمسک جسته و متون اصلی آنان مغفول عنه، قرار داده شده‌اند. بنابراین در اصل طرح مسئله توازن و تناسب، بین ریشه‌های خواستگاه طرفین ملحوظ و رعایت نشده است.

گفت‌وگو بین پیروان ادیان، موضوعات مختلفی می‌تواند داشته باشد، که در این مقاله این موضوعات از هم تفکیک نشده‌اند بلکه، گفت‌وگوی مسالمت‌آمیز، رابطه نزدیک با مسیحیان و اتحاد و همزیستی خانوادگی به صورت مختلط موضوع و محور مبحث قرار داده شده و بدین ترتیب یک نوع اضطراب و عدم تعادل بر سیاق بحث، تحمیل گردیده است. و در ضمن شرکت دادن یهودیان در این فرآیند، بی‌آنکه کوچک‌ترین اشاره‌ای به عقیده و خواستگاه آنان بشود، ناهنجاری بیان مطالب را بیشتر نمایان می‌کند. و لذا لازم به نظر می‌آید که، با توجه به سه موضوع جدای از هم مطالب مذکور، در مقاله مورد بررسی قرار داده شود.

۱. آداب معاشرت و تماس‌های عرفی اجتماعی بین انسان‌ها، که هیچ جای تردیدی در

لزوم رعایت این قانون اجتماعی نه تنها با مسیحیان و یهودیان، بلکه با هر انسان دیگر وجود ندارد؛ این نظام اخلاقی و انسانی در دین اسلام مورد تأکید بیشتری قرار گرفته و رعایت آن از باب حفظ کرامت انسانی واجب گردیده است. آیه ۸۶ سوره نساء، که جواب سلام یا به صورت مساوی نسبت به اهل کتاب و یا به طور بهتر نسبت به مسلمانان^۱ واجب و لازم دانسته شده و یا در آیه ۱۱ سوره حجرات، که تمسخر و تحقیر دیگران حرام شده است؛ دلیل‌های روشن بر این مدعا می‌باشند. و آیات پنج‌گانه‌ای که در مقاله ذکر شده‌اند، کوچک‌ترین ربطی به این موضوع ندارند.

۲. رعایت روش استدلال بعد از علم به انواع آن لازم و ضروری می‌باشد. آیه ۴۶ سوره عنکبوت و ۱۲۵ سوره نحل، انواع استدلال صحیح و کارآمد را بیان می‌کند. خداوند مسلمانان را از جدال باطل نهی فرموده، چون با این‌گونه جدال‌ها نه حق به اثبات می‌رسد و نه قابلیت برای دعوت به حق را دارد. پس این آیات نیز نمی‌تواند کم‌ترین ربطی به ارتباط خانوادگی و یا غیر خانوادگی بین مسلمانان و مسیحیان داشته باشد.

این‌که نویسنده تغییر دین دیگران را، بعد از اقامه برهان و دعوت به حق، بر طبق این آیات محال دانسته، قریب به صواب نمی‌باشد. زیرا اصل دعوت در قالب برهان و موعظه و جدال احسن، به انگیزه هدایت گمراهان، موضوع پیدا می‌کند، لذا ممکن نیست از این آیات این مدعا بدست آید و الا علاوه بر اینکه صدور قوانین عقیم و بی‌اثر از حکیم متعال استحاله عقلی داشته، اصل دعوت به حق یک امر لغو و باطل بوده و رعایت آن عقلاً هیچ لزومی نخواهد داشت.

همچنین در سوره عنکبوت، ایمان به آنچه که بر یهودیان و مسیحیان نازل گردیده، از ارکان دین اسلام شمرده شده است معنایش این نیست که، ایمان به همین دین موجود آنان مراد باشد بلکه، ایمان به آنچه که واقعاً بر یهودیان و مسیحیان نازل شده و یا به عبارت دیگر ایمان به رسالت حضرت موسی علیه السلام و حضرت عیسی علیه السلام از ارکان ایمان در دین اسلام شمرده می‌شود. اینجا است که اهل کتاب در این بعد، کاملاً در نقطه ناتوانی قرار می‌گیرند زیرا؛ آنان هرگز نمی‌توانند به آنچه که بر ما مسلمانان نازل شده، ایمان داریم. به این ترتیب بار دیگر تناسب و تعادل در استدلال متلاشی گردیده و نتیجه مطلوب بر آن مترتب خواهد شد.

آیه ۲۵۶ سوره بقره، که اجبار در پذیرش دین در آن نفی شده است، کاملاً بیگانه از مطلب مورد نظر نویسنده می‌باشد. زیرا به فرموده علامه طباطبایی (ره) این آیه شریفه، در راستای یک امر تکوینی، دین اجباری را نفی می‌کند.

۳. اتحاد و همزیستی خانوادگی که با زناشویی و طعام مشترک قابل تصور است، یکی

از مصادیق ارتباط بین پیروان ادیان می‌باشد. نویسنده مقاله، بعد از طی مراحل آیه ۵ سوره مائده را، مناسب با خواستگاه اسلام، برای این امر دیده است. اما با دقت در ظاهر آیه، نه تنها متزاج خانوادگی از آن بدست نمی‌آید، بلکه عکس آن را نتیجه می‌دهد. زیرا طعام اهل کتاب و نیز زنان محصنه آنان از برای مؤمنین در مقام امتنان بر مؤمنین حلال و جایز شده است، چون مسلمانان وقتی که از معاشرت و مجالست و تماس و ولایت و دوستی آنها شدیداً منع شدند، در اذهان آنان اضطراب حاصل شد؛ که آیا، طعام اهل کتاب از نظر حلیت و حرمت چگونه است؟ خداوند برای رفع این اضطراب این آیه را نازل فرمود تا سکون نفس پیدا کنند.^۲

ثانیاً: در این آیه فقط زنان عقیفه اهل کتاب برای مؤمنین حلال شده است و آیه هیچ دلالتی بر جواز نکاح زنان مسلمان با اهل کتاب ندارد و لذا علمای شیعه و سنی اتفاق بر این دارند که، ازدواج زن مسلمان با کافر اعم از اهل کتاب و غیر آن حرام است.^۳

مسئله مهاجرت مسلمانان به برخی کشورهای غربی از آن جمله کشور آلمان، که به انگیزه‌های مختلف انجام می‌گیرد، قطعاً منشأ تحول فرهنگی حالا یا به صورت مثبت یا منفی در محل تلاقی فرهنگ‌های مختلف می‌شود، لکن این مسئله مورد غفلت نگیرد که، اولاً پذیرش کارگران مسلمان از طرف کشورهای غربی بر اساس تفکر گفت‌وگو و همزیستی مسالمت‌آمیز نبوده است بلکه، آنان در اثر کمبود نیروی کاری جوان مجبورند که، این نیرو را از تبعه کشورهای اسلامی و غیر اسلامی جذب کنند. ثانیاً به یقین می‌توان گفت در این‌گونه مجامع فرهنگ اقلیت‌های مهاجر هر چند ممکن است به صورت جزئی اثرگذار باشد، لکن؛ در برابر اثری که فرهنگ غالب و حاکم بر آنان می‌گذارند هرگز قابل قیاس نمی‌باشد. لذا این نوع تأثیرپذیری و فرهنگ‌سازی اجباری را نمی‌توان پیشرفت و کامیابی در راستای گفت‌وگو و همزیستی مسالمت‌آمیز تلقی نمود. چه اینکه گفت‌وگو و همزیستی مسالمت‌آمیز باید برخاسته از اندیشه‌های ریشه‌ای دو یا چند فرهنگ بوده و آگاهانه در مجامع فرهنگی و علمی و بالخصوص سیاسی برای خود جا باز کند. درحالی‌که بعد از جنگ جهانی دوم، این کشورهای اسلامی هستند که، با زور سیاست‌مداران غربی با پشتوانه مذهبی و دینی غرب، قربانی فرهنگ و سیاست غرب شده و می‌شوند چنانچه در نوشته این نویسنده یک توشه خیلی ناچیز این روند غربی‌ها منعکس گردیده و می‌گوید: و کم نبوده‌اند مسیحیان پرهیزکاری که با هدف ارشاد به مسیحیت خود را مسئول دانسته‌اند، که کارگران خارجی را به آیین مسیحیت درآورند.

بازتاب اندیشه ۷۰

۴۲

گفت‌وگوی
اسلام و
مسیحیت

۱. مائده، ۵: ۵۱ و ۵۷، توبه، ۹: ۲۳، نساء، ۴: ۷۶، ۸۹، ۱۳۹، ۱۴۴، آل عمران، ۳: ۲۸.

۲. المیزان، ج، ۵، ص ۲۰۳.

۳. رجوع شود به باب نکاح رساله‌های عملیه و کتاب‌های فقهی فقها، فریقین.